

**INTERNATIONAL SECURITY STUDIOS:
MANAGERIAL, ECONOMIC,
TECHNICAL, LEGAL, ENVIRONMENTAL,
INFORMATIVE AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS**

**Georgian Aviation University
NGO «International Educators
and Scientists Foundation»**

**INTERNATIONAL SECURITY STUDIOS:
managerial, economic, technical, legal,
environmental, informative
and psychological aspects**

*international
collective
monograph*

Tbilisi, Georgia – 2023

УДК 327(100)-049.5

M 58

DOI 10.5281/zenodo.7825520

*Recommended for publication by the academic council of Georgian Aviation University
(protocol №. 16/23 dated 24.03.2023)*

Editorial committee:

Nika Tikanashvili, Dean of Engineering Faculty, Associate Professor, Aviation University of Georgia, (Tbilisi, Georgia); Georgian Aviation University (Tbilisi, Georgia);

Giorgi Evgenidze, Dean of Faculty of Business Administration, Georgian Aviation University (Tbilisi, Georgia);

Andro Maisuradze, Head of the scientific-Research Center, Professor, Georgian Aviation University (Tbilisi, Georgia);

Oleg Batiuk, Doctor of Law, Chairman of the Board of the NGO "IESF" (Kyiv, Ukraine);

Zinaida Smutchak, Doctor of Economic sciences, Professor, Professor of Department of Economics, Entrepreneurship and Management, Educational and Scientific Institute of Management and Psychology of State Higher Educational Institution «University of Educational Management», member of the supervisory board of the NGO "IESF" (Kyiv, Ukraine);

Olha Balynska, Doctor of Law, Professor, Vice-rector of Lviv State University of Internal Affairs (Lviv, Ukraine).

Reviewers:

Iryna Hora, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor National Academy of Security Service of Ukraine (Kyiv, Ukraine);

Robert Khachidze, Senior Scientist of Scientific-Research Center, Professor, Georgian Aviation University (Tbilisi, Georgia);

Oleksandr Komisarov, Doctor of Legal Sciences, Professor, Deputy Head of the Faculty of Combat-service activity of National guard of Ukraine of Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine, colonel (Kyiv, Ukraine).

M 58 International security studios: managerial, economic, technical, legal, environmental, informative and psychological aspects. International collective monograph. Georgian Aviation University. Tbilisi, Georgia 2023. – 1438 p.

The collective monograph is the result of the generalization of the conceptual work of scientists who consider current topics from such fields of knowledge as: management, management, technical sciences, law, ecology, information sciences and psychological sciences through the prism of international security studies. Content-functional lines and the key direction of the study of psycho- and sociogenesis of personality in age and pedagogical dimensions through the prism of revitalization are highlighted by each researcher in the context of the implementation of an individual sub-theme.

For scientists, educational staff, PhD candidates, masters of educational institutions, university faculties, stakeholders, managers and employees of management bodies at various hierarchical levels, and for everyone, who is interested in current problems of management, technical sciences, law, ecology, information sciences and psychological sciences through the prism of international security studies.

ISSN 1512-4916

© Georgian Aviation University 2023;

© NGO " IESF " 2023;

© The collective of authors 2023.

ПРИВАТНІ СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Yaryna Pavlovich-Seneta,
Doctor in Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
Administrative and legal disciplines
Lviv State University of Internal Affairs,
ryarp@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-3491-8878>

Анотація. У монографії здійснено теоретико-правовий аналіз статусу приватних осіб адміністративного права. Проаналізовано вплив правового режиму воєнного стану на зазначених суб'єктів. Розкрито зміст понять суб'єкт адміністративного права, суб'єкт публічного адміністрування, приватна особа, як суб'єкт адміністративного права. Охарактеризовано суб'єктивні публічні права приватних осіб адміністративного права. Встановлено, що адміністративно-правовий статус приватних осіб суттєво змінився у зв'язку з введенням воєнного стану. Висвітлено зміст адміністративної правосуб'єктності приватних осіб. Зауважено, що обсяг адміністративної правосуб'єктності приватних осіб, залежить від багатьох чинників.

Вступ. У сучасній демократичній, соціальній і правовій державі адміністративне право має орієнтуватися на забезпечення потреб приватної особи у її відносинах із публічною владою. Нормативним підґрунтям такого підходу виступає Конституція України, де встановлено, що утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, порядок реалізації якого і має встановлюватись нормами адміністративного права. Не можна не згадати у даному контексті й про те, що суб'єкти публічної влади на виконання своїх повноважень діють у межах та способом визначених Конституцією та законами України, зміст яких, насамперед, складають норми адміністративного права.

24 лютого 2022 року сучасна історія української держави кардинально змінилася, у зв'язку з повномасштабною військовою агресією Російської Федерації проти України та запровадження в Україні воєнного стану¹. Введення в Україні воєнного стану змінило функціонування та розвиток суспільних відносин в усіх сферах суспільного життя. Особливу відповідальність за таких умов було покладено на органи державної влади та місцевого самоврядування. Відповідно до ч. 2 ст. 9 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», органи державної влади та місцевого самоврядування і далі здійснюють повноваження, надані їм Конституцією України, цим та іншими законами України. Військове командування разом із Міністерством внутрішніх справ

---

¹ Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

України, іншими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування має забезпечити передбачені Законом України «Про правовий режим воєнного стану» заходи й повноваження, необхідні для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави². Отже, в умовах воєнного стану особлива роль відводиться органам публічної влади, що покликані забезпечити реалізацію прав та свобод приватних суб'єктів у цих надзвичайних обставинах, які сформувався в нашій державі задля безпеки і миру.

Воєнний стан вплинув на адміністративно-правовий статус не тільки представників влади, а й приватних суб'єктів адміністративного права. В надзвичайних умовах, пов'язаних із військовою агресією та окупацією частини території України, опинилися і фізичні та юридичні особи приватного права, які є суб'єктами адміністративного права. Тисячі громадян України постраждали внаслідок агресії Російської Федерації: втратили рідних і близьких, зазнали фізичного чи психологічного насильства, залишилися без житла, були позбавлені майна, а також можливостей отримувати соціальний захист, працювати, навчатися, тощо. Те саме можна сказати про іноземців та осіб без громадянства, що проживали в Україні, на момент початку бойових дій.

Можна стверджувати, що воєнний стан в Україні зумовив покладення на органи публічної влади додаткових обов'язків, пов'язаних із вирішенням проблем, що виникають в часі воєнного часу. Що стосується приватних осіб, то вони отримали від держави, в особі її представників влади додаткові гарантії, пов'язані з реалізацією їхніх прав та свобод за даних надзвичайних обставин.

Як відомо, органи державної (здебільшого виконавчої) влади та органи місцевого самоврядування є ключовими суб'єктами адміністративного права. Інститут суб'єктів адміністративного права, своєю чергою, є одним із фундаментальних елементів у механізмі правового регулювання адміністративного права. Воєнний час зумовлює потребу дослідження правового статусу як владних суб'єктів адміністративного права так і приватних суб'єктів адміністративного права, адже обсяг їх прав, свобод та обов'язків значно змінився.

Особливості правового статусу суб'єктів адміністративного права в умовах воєнного стану в Україні. Розмежування між суб'єктами адміністративного права і суб'єктами публічного адміністрування

Суб'єктом адміністративного права є носій прав і обов'язків у сфері публічного адміністрування, що визначені адміністративно-правовими нормами, що здатен надати права реалізовувати, а покладені обов'язки виконувати.

На думку В.К. Колпакова, поняття «суб'єкт адміністративного права» та «суб'єкт адміністративних правовідносин» не тотожні. Адже, суб'єкт адміністративного права має лише потенційну здатність вступати в адміністративно-правові відносини а суб'єкт адміністративно-правових відносин

---

² Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

– це реальний учасник адміністративно-правового відношення, у якому він бере фактичну участь³.

Адміністративно-правові відносини – це врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, в яких їх сторони (суб'єкти) взаємозв'язані й взаємодіють шляхом здійснення суб'єктивних прав і обов'язків, встановлених і гарантованих відповідними адміністративно-правовими нормами⁴.

Традиційно, елементами (складовими частинами) адміністративно-правових відносин є: суб'єкти, об'єкти та юридичні факти;

Оскільки, адміністративно-правові відносини є різновидом правових відносин взагалі, то вони мають усі ознаки, притаманні будь-яким правовим відносинам. Разом з тим, вони мають низку особливостей, обумовлених, перш за все, специфікою виконавчої і розпорядчої діяльності.

Такими особливостями є:

1) сторонами (суб'єктами) адміністративно-правових відносин виступають суб'єкти адміністративного права, тобто носії передбачених адміністративно-правовими нормами прав і обов'язків, котрі здатні ці права реалізовувати, а покладені обов'язки виконувати;

2) те, що однією із сторін завжди є носій юридично-владних повноважень щодо інших суб'єктів, якими його наділяють адміністративно-правові норми;

3) адміністративно-правові відносини формуються, як правило, в особливій сфері суспільного життя – публічному адмініструванні і, насамперед, у зв'язку із здійсненням органами виконавчої влади своїх владно-розпорядчих функцій. Ця особливість адміністративних правовідносин прямо впливає зі змісту предмета адміністративно-правового регулювання.

4) адміністративні правовідносини можуть виникати за ініціативою будь-якої із сторін. Проте згода або бажання другої сторони не є обов'язковою умовою їх виникнення. Адміністративні правовідносини можуть виникати всупереч бажанню другої сторони.

Елементами адміністративно-правових відносин є суб'єкти, об'єкти, юридичні факти, а також зміст цих правовідносин, який складають взаємні права та обов'язки їх сторін.

Велика чисельність суб'єктів адміністративного права зумовлюється масштабним поширенням адміністративно-правових відносин, без яких, по-суті, публічна влада не реалізується та не здійснюються суб'єктивні публічні права приватних осіб.

Як, зазначає Р.С. Мельник, суб'єкти адміністративного права – це учасники адміністративно-правових відносин, які мають суб'єктивні права та виконують юридичні обов'язки, встановлені адміністративно-правовими нормами⁵.

³ Колпаков В.К. Адміністративне право України. Київ: Юрінком Інтер, 2000. С. 100.

⁴ Адміністративне право України. Академічний курс: підруч. у 2 т. / редкол. В. Б. Авер'янов (голова) та ін., Київ: Юридична думка, 2007. Т. 1: Загальна частина. С. 175.

⁵ Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / За заг. редакцією Р.С. Мельника. Київ: Ваіте, 2014. С. 187.

Виходячи з того, що адміністративне право регулює суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються у сфері публічного адміністрування, то їх обов'язковим учасником завжди виступає суб'єкт публічної адміністрації. Іншою ж стороною зазначених правовідносин може виступати як суб'єкт публічної адміністрації, так і приватна особа (фізична чи юридична).

У науковій літературі систему суб'єктів адміністративного права поділяють на дві основні групи – суб'єкти публічної адміністрації та приватні особи.

Суб'єкти публічної адміністрації (органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, інші державні органи, суб'єкти делегованих повноважень) – це група суб'єктів адміністративного права, що наділені державно владними повноваженнями для виконання законів та інших нормативно-правових актів та діють у публічних інтересах.

Приватні особи (громадяни, іноземці, особи без громадянства, юридичні особи приватного права), як суб'єкти адміністративного права, державно-владними повноваженнями, як правило, не наділені (окрім випадків реалізації делегованих повноважень) та реалізують у адміністративно-правових відносинах свої суб'єктивні публічні права та обов'язки.

Для того щоб вступати в адміністративно-правові відносини суб'єкти адміністративного права володіють адміністративною правосуб'єктністю (адміністративною правоздатністю, дієздатністю та деліктоздатністю).

Для суб'єктів публічної адміністрації адміністративна правосуб'єктність виникає з моменту їх державної реєстрації та зводиться до нормативно закріпленої за ними компетенції, тобто сукупності їх державно-владних повноважень, необхідних для виконання покладених на них завдань та функцій. Повноваження, якими наділені органи виконавчої влади, в значній мірі закріплені в законодавчих актах. Ці акти не лише уповноважують органи влади на вчинення певних дій, а також закріплюють певні принципи і процедури, які визначають порядок здійснення наданих повноважень.

Правосуб'єктність приватних осіб в адміністративному праві різна, залежно від віку, стану здоров'я, статі, соціального становища, особливостей умов публічного адміністрування (воєнний стан, надзвичайний стан) тощо.

Варто зазначити, що суб'єкти публічної адміністрації становлять основну групу суб'єктів адміністративного права, адже саме на них покладено завдання щодо управління усіма сферами суспільного життя (економічною, соціальною, адміністративно-політичною) в інтересах усього суспільства.

Суб'єкти публічного адміністрування (публічна адміністрація) мають певну організаційну структуру, що становить органічно єдину та чинну систему органів публічного управління, передусім органів виконавчої влади та владних структур місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, а також установ, організацій, окремих недержавних структур, які відповідно до законодавства здійснюють публічні управлінські функції з метою задоволення публічного інтересу.

До основних суб'єктів публічної адміністрації належать:

- 1) органи виконавчої влади;

2) суб'єкти місцевого самоврядування;
3) суб'єкти делегованих повноважень;
а) громадські об'єднання;
б) інші суб'єкти під час здійснення делегованих законодавством виконавчих функцій.

До найбільш суттєвих ознак суб'єктів публічного адміністрування слід віднести такі:

- кожен із суб'єктів є відокремленою частиною єдиної функціональної системи суб'єктів публічного адміністрування;
- вони мають свій відповідний правовий статус, який визначається законами або підзаконними нормативними актами;
- усі суб'єкти публічного адміністрування реалізують не приватний, а публічний інтерес, незважаючи на те, що окремі з них можуть бути навіть суб'єктами приватного права;
- для здійснення публічного адміністрування суб'єкти наділені повноваженнями з прийняття публічних владних рішень;
- вони орієнтовані на діяльність на основі та для публічного виконання закону.

Суб'єкт публічної адміністрації – це суб'єкт адміністративного права, що наділений державно владними повноваженнями, який здійснює публічне адміністрування, тобто реалізує виконавчо-розпорядчу адміністративну діяльність чи надає адміністративні послуги⁶. Це, насамперед, орган чи посадова особа суб'єктів, для яких публічне адміністрування є основним видом діяльності, – органи виконавчої влади та суб'єкти місцевого самоврядування.

Надзвичайні ситуації воєнного, соціально-політичного, техногенного та природного, санітарно-епідеміологічного характеру, впливаючи на суспільство, створюють особливі умови для діяльності органів публічної адміністрації (виконавчої влади, місцевого самоврядування, правоохоронних органів, військових формувань тощо). Ускладнюючи процес управління, ці умови вимагають спеціального правового, організаційного й матеріально-технічного забезпечення, потребують створення нових нехарактерних для звичайної повсякденної діяльності управлінських структур. Зокрема, згідно ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» на територіях, на яких введено воєнний стан, для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, захисту критичної інфраструктури, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян можуть утворюватися тимчасові державні органи – військові адміністрації⁷. Відповідно до статті 8 цього Закону, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть

⁶ Мельник Р.С. Загальне адміністративне право в питаннях та відповідях: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. С. 157.

⁷ Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

самостійно або із залученням органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати заходи правового режиму воєнного стану.

Приватним особам в адміністративному праві відведено провідну роль, адже у їхніх інтересах функціонує інша група суб'єктів адміністративного права – публічна адміністрація.

Приватна особа – це особа, що діє від себе особисто, неофіційно. Вагомим правом приватної особи є правоможності володіти, користуватися й розпоряджатися своєю власністю – приватною – як формою привласнення, коли засоби виробництва й продукти праці належать окремим особам⁸.

Для адміністративного права характерна значна кількість приватних суб'єктів з різними повноваженнями, статусом, структурою і правовими ознаками. Серед суб'єктів адміністративного права приватних осіб, які є учасниками адміністративних правовідносин і правовий статус яких характеризується відсутністю владних повноважень у сфері публічного управління, слід виділити:

- фізичних осіб
- громадян України, іноземців, осіб без громадянства;
- фізичних осіб-підприємців;
- юридичних осіб приватної форми власності (підприємства, установи, господарські товариства);
- громадські об'єднання;
- професійні спілки;
- політичні партії;
- органи самоорганізації населення;
- релігійні організації.

Повертаючись до класифікації суб'єктів адміністративного права варто звернути увагу на підхід запропонований професором П.В. Діхтєвським. Вчений пропонує класифікувати усіх суб'єктів адміністративного права, на такі групи:

- фізичні особи – громадяни України, іноземці, особи без громадянства;
- юридичні особи – органи виконавчої влади, будь-які інші державні органи, органи місцевого самоврядування;
- інші юридичні особи публічного права (підприємства, установи, фонди тощо);
- громадські об'єднання;
- колективні суб'єкти (утворення), які не мають ознак юридичної особи, але нормами адміністративного права тією чи іншою мірою наділені певними правами та обов'язками: структурні підрозділи державних і недержавних органів, підприємств, установ та організацій, деякі інші громадські утворення (наприклад, загальні збори громадян за місцем утворення)⁹.

⁸ Загальне адміністративне право: підручник / І. С. Гриценко, Р. С. Мельник, А. А. Пухтецька та ін.; за заг. ред. І. С. Гриценка. Київ: Юрінком Інтер, 2017. С. 219.

⁹ Адміністративне право України. Повний курс: підручник / Галуцько В., Діхтєвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. С. 127.

Виходячи з цього усіх суб'єктів адміністративного права, загалом, можна поділити на два види суб'єктів адміністративного права:

- індивідуальні суб'єкти – фізичні особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства), які складають значну групу суб'єктів адміністративного права;

- колективні суб'єкти – юридичні особи (органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування; підприємства, установи, організації незалежно від форм власності; громадські об'єднання, релігійні організації тощо) та суб'єкти (утворення), які не мають ознак юридичної особи, але нормами адміністративного права тією чи іншою мірою наділені правами й обов'язками (структурні підрозділи державних і недержавних органів, підприємств, установ, організацій, деякі інші громадські утворення).

Запровадження надзвичайних адміністративно-правових режимів завжди спричиняє виникнення певних адміністративно-правових наслідків. Це зокрема, зміна компетенції органів державної влади та органів місцевого самоврядування, створення тимчасових органів управління, зміна правового статусу фізичних (обмеження прав і свобод) і юридичних осіб тощо.

Суб'єктивні публічні права приватних осіб в умовах воєнного стану

Категорія «приватні особи» є узагальнюючою для широкого кола невлadних (непублічних) за своєю природою суб'єктів адміністративного права. Юридична природа приватної особи як суб'єкта адміністративно-правових відносин складає основу в цій сфері, коли приватна особа є рівним учасником таких відносин: кожному суб'єктивному публічному праву приватної особи кореспондується юридичний обов'язок суб'єкта публічної адміністрації й навпаки.

Приватна особа в системі суб'єктів адміністративного права характеризується такими особливостями:

–це особа, що діє від себе особисто, неофіційно, не є посадовою чи службовою особою або/та не виконує делегованих виконавчих функцій;

–з погляду спрямованості управлінського впливу публічної адміністрації, їй належить провідна роль, адже публічна адміністрація має якнайповніше задовольняти права, свободи та законні інтереси невлadних фізичних і юридичних осіб;

–зміст поняття «приватна особа» в контексті адміністративного права містить тріаду: приватна особа як суб'єкт адміністративно-правових відносин; приватна особа як об'єкт публічного управління; приватна особа як суб'єкт адміністративно-деліктних відносин¹⁰.

Приватна особа в системі суб'єктів адміністративного права – це фізична або юридична особа, що діє від себе особисто, неофіційно та не має будь-яких владних повноважень.

До фізичних осіб належать:

---

¹⁰ Адміністративне право України. Повний курс: підручник / Галуцько В., Діхтєвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. С. 128.

- громадяни України;
- іноземні громадяни;
- особи без громадянства.

Під категорію юридичних осіб підпадають:

- юридичні особи приватного права, створені на підставі положень Цивільного кодексу України, у формі товариств, установ та інших формах, передбачених законом;
- громадські об'єднання;
- політичні партії;
- професійні спілки;
- релігійні організації.

Суб'єктивні права приватної особи є частиною структури адміністративно-правового статусу особи. Людина, її права і свободи становлять у правовій державі найвищу соціальну цінність, саме на їхнє забезпечення й найповнішу реалізацію у суспільному житті має бути спрямована уся державна діяльність і насамперед діяльність у сфері публічного адміністрування. Гарантування прав і свобод людини є головним обов'язком держави, держава відповідальна перед людиною та суспільством за свою діяльність¹¹. Збройна агресія російської федерації і її повномасштабне вторгнення на територію України змусили весь державний апарат і суспільство в цілому перейти до оперативного функціонування в умовах правового режиму воєнного стану. Частина прав і свобод людини зазнали суттєвого обмеження у зв'язку з введенням воєнного стану.

На думку В. Галуцького ознаками наявності в учасників адміністративних правовідносин суб'єктивних прав є:

- можливість певної поведінки з метою задоволення своїх інтересів;
- наявність адміністративної правосуб'єктності;
- можливість реалізації поведінки в адміністративних правовідносинах;
- обмеженість поведінки межами адміністративно-правових норм, вихід за які є порушенням правових приписів¹².

Суб'єктивні права встановлюють індивідуально-конкретну владну міру свободи поведінки, що надається уповноваженому суб'єкту з метою задоволення його інтересів і яка забезпечена відповідними обов'язками інших суб'єктів та гарантіями держави.

Суб'єктивні права відзначаються публічністю, що означає зможу приватних осіб впливати на управлінські процеси, брати участь у державній і суспільно-політичній діяльності, реалізовувати права і свободи, надані Основним Законом держави, оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, їх посадових осіб до суду чи в позасудовому порядку.

---

¹¹ Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

¹²Адміністративне право України. Повний курс: підручник / Галуцький В., Діхтєвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. С. 128

Як зазначає В.В. Галуцько, суб'єктивні права у сфері публічного управління (або суб'єктивні публічні права приватної особи) – це надана і гарантована державою, а також закріплена в адміністративно-правових нормах міра можливої (дозволеної) поведінки особи (суб'єкта), що забезпечена кореспондованим зобов'язанням іншого суб'єкта у правовідносинах публічного управління¹³.

На думку М.А. Бояринцевої, «суб'єктивне адміністративне право громадянина» становить собою встановлену в адміністративно-правових нормах можливість реалізовувати, у встановлених ними межах, визначені дії, гарантовані зобов'язаннями суб'єктів, що несуть відносно громадян певні обов'язки, а також можливість вимагати від цих суб'єктів виконання необхідних дій з метою користування різноманітними соціальними благами задля задоволення особистих чи суспільних інтересів¹⁴.

Підтримуємо вислів О.В. Тарновського, який характеризував ці суб'єктивні публічні права, як «правами на участь у владі»¹⁵.

Для суб'єктивних прав у сфері публічного управління характерні такі ознаки: адміністративно-правова природа, існування в адміністративних правовідносинах, наявність меж у поведінці, належність особам, які мають адміністративну правоздатність та адміністративну дієздатність, наявність державних гарантій.

Система суб'єктивних публічних прав приватних осіб складається:

- з прав на свободу слова, зібрань, об'єднання, віросповідання;
- з прав, пов'язаних з участю громадян в управлінні публічними справами (активне та пасивне виборче право, право на здійснення громадського контролю, право на участь у відправленні правосуддя);
- з прав на отримання адміністративних послуг;
- з прав на користування публічним майном (вулиці, площі, парки тощо);
- з прав, пов'язаних із можливістю захисту своїх прав і свобод (право на звернення).

Згідно з основними правами та обов'язками, закріпленими в нормах Конституції України, потрібно розрізняти:

- права громадян, закріплені в нормах адміністративного права, які розвивають і конкретизують права, закріплені в Конституції України (право на участь в управлінні державними справами, право на медичну допомогу, право на освіту тощо);
- права громадян, передбачені нормами тільки адміністративного права (наприклад ті, що зумовлені наявністю паспортної системи).

---

¹³ Адміністративне право України. Повний курс: підручник / Галуцько В., Діхтєвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. С. 129.

¹⁴ Бояринцева М.А. Адміністративно-правовий статус громадянина України: дис. ... канд. юрид. наук 12.00.07 Київ, 2005. 213 с.

¹⁵ Про українське право. Часопис кафедри теорії та історії держави і права Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. / За ред. проф. І. Безклубого. Київ, 2010. № 5. С. 125.

Суб'єктивні публічні права приватних осіб можна визначити як права, якими користуються приватні особи у сфері публічного управління, вони є підґрунтям відносин приватних осіб із державою, складовим елементом адміністративно-правового статусу останніх і реалізуються в межах адміністративно-правових відносин.

Суб'єктивне право особи – це забезпечена державою і закріплена в нормах права можливість певної поведінки, спрямованої на здійснення певних прав. Володар суб'єктивного права має можливість своїми діями самостійно виявити себе у своїй поведінці, вимагати відповідної поведінки від інших осіб, звертатися до уповноважених органів держави у зв'язку з потребою захистити порушене право за допомогою заходів державного примусу.

У загальному вигляді зміст будь-якого суб'єктивного права полягає в тому, що воно надає уповноваженому суб'єктові можливості:

- а) поводити себе відповідним чином (право на свої дії);
- б) вимагати відповідної поведінки від інших суб'єктів (право на чужі дії);
- в) звертатися до держави за захистом свого юридичного права.

Суб'єктивне право визначає межі юридичної можливої поведінки певної особи, яка задовольняє її інтереси.

Суб'єктивні права нерозривно пов'язані з суб'єктивними обов'язками та не можуть існувати одне без одного, оскільки право однієї особи, як правило, не може бути реалізовано поза виконанням обов'язку іншою особою.

У сфері публічного адміністрування до ознак суб'єктивних адміністративно-правових обов'язків належать такі: необхідна, належна поведінка; покладаються тільки на правоздатну та дієздатну особу; покладаються в інтересах інших осіб; існують у правовідносинах; не можуть існувати поза зв'язком із суб'єктивними правами у сфері публічного адміністрування; їх реалізація забезпечується державним примусом; мають юридичну природу, оскільки закріплені адміністративно-правовими нормами, а їх виконання забезпечується застосуванням державного примусу.

Суб'єктивні адміністративно-правові обов'язки – це покладена державою та закріплена в адміністративно-правових нормах міра належної поведінки суб'єкта в публічних правовідносинах, їх реалізація, забезпечена можливістю застосування державного примусу.

Нормами адміністративного права регулюються (закріплюються) всі ті права та свободи приватної особи, якими вона користується у сфері публічного адміністрування і не може реалізувати без вступу у відносини з органами публічної влади.

Адміністративне право опосередковує значне коло державно-управлінських відносин, що виникають, змінюються або припиняються у різних сферах публічного адміністрування. Тому суб'єктивні адміністративні права фізичних осіб, які є частиною їх правового статусу, є дуже чисельними та різноманітними.

У науковій літературі неодноразово робилися спроби здійснити їх класифікацію. Зокрема, визначні вітчизняні вчені науки адміністративного права

В.К. Колпаков і О.В. Кузьменко називають три основні групи адміністративно-правових прав громадян: політичні, соціально-економічні і та особисті¹⁶.

В.Б. Авер'янов пропонує більш концептуальний підхід до класифікації адміністративних прав фізичних осіб та поділяє їх на такі групи:

1) особисті (громадянські) – право на вибір місця проживання, безпечне довкілля, право на житло тощо;

2) політичні – право створювати громадські об'єднання, свобода демонстрацій і зборів, право на інформацію, право брати участь у державному управлінні тощо;

3) економічні – право на власність, на працю, на підприємницьку діяльність тощо;

4) соціальні – на вибір виду діяльності, безпечні умови праці, гарантовані мінімальні розміри оплати праці тощо;

5) культурні права – на збереження національної самобутності, використання та участь у духовних надбаннях людства тощо¹⁷.

На думку Ю.П. Битяка, права громадян, якими вони володіють в адміністративно-правовій сфері, можна класифікувати на такі:

1) на участь у публічному управлінні та соціально-політичну активність: право на доступ до публічної інформації, право на публічну службу, на подання звернень до органів публічної влади, на отримання потрібної інформації чи документів у встановленій формі, на свободу асоціацій та мирних зібрань – проведення зборів, мітингів, демонстрацій, створення громадських об'єднань або вступу у них тощо;

2) на отримання різноманітних соціальних послуг, допомоги та обслуговування від відповідних компетентних органів: право на медичну допомогу, соціальний захист, санітарно-епідеміологічну допомогу, на використання різноманітних суспільних благ (бібліотек, закладів культури, парків тощо), на користування транспортом;

3) права які захищають: в адміністративному порядку (подання адміністративної скарги, провадження у справах про адміністративні правопорушення), чи судовому порядку (подання адміністративного позову), на необхідну оборону¹⁸.

В.В. Галуцько зазначає, що система суб'єктивних публічних прав приватних осіб має у своєму складі:

– права на свободу слова, зібрань, об'єднань, віросповідання;

---

¹⁶ Курс адміністративного права України: підручник / за ред. О. В. Кузьменко. 3-тє вид., допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. С. 95.

¹⁷ Адміністративне право України. Академічний курс: підруч. у 2 т. / редкол. В. Б. Авер'янов (голова) та ін., Київ: Юридична думка, 2007. Т. 1: Загальна частина. С. 199.

¹⁸ Адміністративне право : підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гаращук, В. В. Богущкий та ін. / За заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. Харків: Право, 2010. С. 321.

– права, пов'язані з участю громадян в управлінні державними справами (активне та пасивне виборче право, право на здійснення громадського контролю, право на участь у відправленні правосуддя);

– право на отримання адміністративних послуг;

– право на користування публічним майном (вулиці, площі, парки тощо);

– права, пов'язані з можливістю захисту своїх прав і свобод (право на звернення)¹⁹.

Згідно з основними правами та обов'язками, закріпленими в нормах Конституції України, слід розрізняти: права громадян, закріплені в нормах адміністративного права, які розвивають і конкретизують права, закріплені в Конституції України (право на участь в управлінні державними справами, право на медичну допомогу, право на освіту тощо); права громадян, передбачені нормами тільки адміністративного права (наприклад, зумовлені наявністю паспортної системи).

В соціально-правовій практиці права можуть обмежуватися з метою захисту інших соціальних цінностей. Наприклад, заборона пропаганди расизму або закликів до бунту обмежують свободу слова; деякі заходи правоохоронних органів обмежують таємницю приватного життя, тощо. Важливо те, що таке втручання в сферу особистих прав не може бути свавільним й встановлюється вимогами закону. В демократичній державі умови, за яких права людини можуть бути обмежені, детально визначені в Конституції. Так у ст. 64 Конституції України встановлено, що «в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень»²⁰.

Права людини і громадянина в Україні можуть обмежувати тільки у випадках, прямо передбачених Конституцією і з метою:

- врятування життя людей та майна;
- запобігання злочинів чи його припинення;
- забезпечення інтересів національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку, економічного добробуту;
- забезпечення охорони здоров'я і моральності населення, захисту репутації або прав і свобод інших людей;
- запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно.

У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, вводяться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону

---

¹⁹ Адміністративне право України. Повний курс: підручник / Галунько В., Діхтєвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. С. 129.

²⁰ Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

України «Про правовий режим воєнного стану»²¹. Важливо, щоб в умовах воєнного часу не відбувалось свавільних обмежень конституційних прав і свобод людини.

Серед конституційних норм, щодо яких можливі тимчасові обмеження їх дії є такі:

- стаття 31 («Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції»);

- стаття 32 («Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України»);

- стаття 34 («Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань»);

- стаття 41 («Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності»).

Визначально, що Конституція України як основний гарант забезпечення і захисту прав і свобод громадян містить перелік прав, які не можуть обмежуватися навіть в період дії воєнного стану. Зокрема,

- стаття 24 («Не може бути обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками»);

- стаття 25 («Громадяни України не можуть бути позбавлені громадянства і права змінити громадянство»);

- стаття 27, 28, 29 («Не можуть бути порушеними невід'ємне право на життя; на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність»);

- стаття 40 («Не підлягає обмеженню право направляти індивідуальні або колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади та місцевого самоврядування»);

- стаття 47 («Право на житло»);

- стаття 51 («Не можуть бути обмеженими право на шлюб і рівні права та обов'язки в шлюбі і сім'ї»);

- стаття 52 («Неприпустимим є порушення рівності дітей у своїх правах незалежно від походження»);

- стаття 55 («Не підлягає обмеженню право на захист прав і свобод у суді; на відшкодування коштами держави або органів місцевого самоврядування матеріальної і моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями органів державної влади»);

- стаття 56 («Кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю»);

- стаття 57 («Кожному гарантується право знати свої права і обов'язки. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки

---

²¹ Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-19. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/389-19>

громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними»);

- стаття 58 («Закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи»);

- стаття 59, 60, 61, 62, 63 («Не може бути обмеженим право на професійну правничу допомогу; право не притягуватися двічі до юридичної відповідальності одного виду за одне і те ж правопорушення; презумпція невинуватості; право на захист і відмову свідчити або давати пояснення чи показання щодо себе, членів сім'ї або близьких родичів, коло яких визначено законом.

Україна відповідно до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права у разі введення воєнного стану негайно повідомляє через Генерального секретаря ООН державам, які беруть участь у цьому пакті, про обмеження прав і свобод людини і громадянина, що є відхиленням від зобов'язань за Міжнародним пактом, та про межу цих відхилень і причини прийняття такого рішення. У повідомленні зазначається також дата припинення дії відповідних відхилень від зобов'язань, передбачених Міжнародним пактом про громадянські та політичні права²².

Таким чином, основоположні права людини і громадянина не підлягають обмеженню навіть у період дії воєнного стану. Адже без їх забезпечення і гарантування неможливим є існування людини і держави у правовому демократичному полі.

А яка ж ситуація з обов'язками приватних осіб в умовах воєнного стану? У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану²³ та загальної мобілізації²⁴ на громадян України було покладено цілу низку нових адміністративно-правових обов'язків.

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» передбачає, що військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, та органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати заходи правового режиму воєнного стану, окремі з яких покладають на громадян та юридичних осіб нові обов'язки. Серед них такі обов'язки:

- трудова повинність;
- надання підприємствами, установами та організаціями усіх форм власності виробничих потужностей та трудових ресурсів для потреб оборони;
- дотримання правил комендантської години;

---

²² Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-19. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/389-19>

²³ Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. Голос України від 24.02.2022. № 37.

²⁴ Про загальну мобілізацію: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 69/2022. Голос України від 24.02.2022. № 37.

- дотримання правил в'їзду, виїзду та інших правил руху транспортних засобів;

- надання особистих документів, транспортних засобів, речей та багажу, службових приміщень і житла громадян для огляду, у встановленому законом порядку;

- військово-квартирна повинність для фізичних і юридичних осіб, тощо.

Варто зазначити, що введення воєнного стану не означає автоматичне настання цих обов'язків. Вони можуть вводитися за рішенням відповідних органів військової адміністрації у разі потреби. Наприклад, дотепер не введено таких обов'язків, як трудова чи квартирна повинність. Разом з тим, можна стверджувати, що громадяни України вже реалізують ці заходи в добровільному порядку. Адже чи не кожен з нас виконує ту чи іншу суспільно корисну роботу, що спрямована на підтримку ЗСУ, розміщення внутрішньо переміщених осіб, забезпечення правового порядку та публічної безпеки. Українсько-російська війна неабияк згуртувала націю у боротьбі проти єдиного ворога і надала нового поштовху для волонтерського руху. Завдяки цьому на початковому етапі війни вдалося уникнути багатьох економічних та соціальних труднощів.

Підсумовуючи варто зазначити, що суб'єктивні публічні права приватних осіб можна визначити як права, якими користуються громадяни у сфері публічного адміністрування; вони є підґрунтям відносин приватних осіб із державою, складовим елементом адміністративно-правового статусу приватних осіб і реалізуються в межах адміністративно-правових відносин.

Отже, суб'єктивні адміністративні права складають переважно конкретизовані, деталізовані та розвинуті в адміністративно-правових нормативних актах права особи, у різноманітних сферах публічного адміністрування. Їх зміст і система відповідає сучасним загальнолюдським цінностям а також визначеному базовими міжнародно-правовими актами статусу людини. Суб'єктивні права нерозривно пов'язані з суб'єктивними обов'язками та не можуть існувати одне без одного, оскільки право однієї особи, як правило, не може бути реалізовано поза виконанням обов'язку іншою особою.

Людина і громадянин як суб'єкт адміністративного права

Адміністративне право наділяє правосуб'єктністю велике коло учасників суспільних відносин, про що свідчить величезна кількість подібних відносин у різних сферах реалізації публічної влади. Не випадково перелік суб'єктів адміністративного права значно ширший, ніж у будь-якій іншій галузі права.

Суб'єктами адміністративного права є громадяни, іноземці, особи без громадянства. До основних індивідуальних приватних осіб, за адміністративним правом, належать громадяни України.

Громадяни – найбільша група суб'єктів адміністративно-правових відносин. Конституція України визначає, що людина, її права та свободи є найвищою цінністю. Визнання, дотримання та захист прав і свобод людини і громадянина є обов'язком держави. Кожен громадянин України володіє на її

території всіма правами та свободами і несе рівні обов'язки, передбачені Конституцією України.

Зазначені конституційні положення є вихідними для адміністративно-правового статусу громадян, зміст якого становить комплекс їхніх прав, свобод і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права у сфері публічного адміністрування, а також установлення відповідальності громадян перед публічною владою. Такий статус громадян України є частиною їх загального правового статусу, який визначено Конституцією й законами України, зокрема Законом від 18.01.2001 р. «Про громадянство України», міжнародними договорами, а також іншими актами законодавства України.

Інститут регулювання адміністративно-правового статусу людини і громадянина є одним із базових у загальній частині системи адміністративного права.

Адміністративно-правовий статус індивідуального суб'єкта – це правове становище особистості у її відносинах з суб'єктами виконавчої влади, урегульоване нормами адміністративного права²⁵.

Адміністративно-правовий статус громадян визначається обсягом і характером їх правосуб'єктності, зміст якої становлять адміністративна правоздатність та дієздатність²⁶.

Адміністративно-правовий статус особи дуже об'ємне поняття, на яке впливають різні чинники (громадянство, вік, стан здоров'я, професія, приналежність до певної соціальної групи та інше), але є підстави виділити основні структурні елементи.

Причому правове становище суб'єктів однієї категорії неоднакове. Якщо проаналізувати адміністративну правосуб'єктність громадян, то виявиться, що вона відрізняється залежно від статі, віку, стану здоров'я, соціального статусу (наприклад, чоловіки обов'язково несуть військовий обов'язок, жінки – ні, окремі категорії громадян мають право на безкоштовне лікування, проїзд у транспорті, внутрішньо-переміщені особи з тимчасово окупованих територій мають право на соціальні виплати, тощо). Серед іноземців особливим адміністративно-правовим статусом наділяються біженці (згідно із Законом України «Про біженців»).

Адміністративно-правовий статус визначається, насамперед, обсягом і характером адміністративної правосуб'єктності, зміст якої становлять адміністративна правоздатність і адміністративна дієздатність.

Сфера виконавчої влади залишається найважливішою сферою реалізації адміністративної правоздатності громадян з визначеними правами громадян на участь у публічному адмініструванні, тобто з можливістю вступати в адміністративні правовідносини. При цьому іншою стороною в таких

---

²⁵ Мацелик Т. О. Адміністративна правосуб'єктність як онтологічна здатність особи бути суб'єктом адміністративного права. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2011. Випуск 597. С. 90-94.

²⁶ Адміністративне право України. Академічний курс: підруч. у 2 т. / редкол. В. Б. Авер'янов (голова) та ін., Київ: Юридична думка, 2007. Т. 1: Загальна частина. С. 191.

правовідносинах завжди є орган виконавчої влади (посадова особа) або організація, її представник, наділений повноваженнями адміністративно-правового характеру.

Поєднання адміністративної правоздатності і дієздатності створює умови, при яких суб'єкт адміністративного права стає учасником (стороною) адміністративно-правового відношення.

Адміністративна правоздатність громадян є основою їхньої адміністративної дієздатності, яка, в свою чергу, є необхідною умовою реалізації суб'єктивних прав і обов'язків громадян у конкретних адміністративних правовідносинах.

Адміністративна правоздатність – це здатність мати суб'єктивні права та юридичні обов'язки адміністративно-правового характеру, що виникають з моменту народження і визнаються за кожною особою незалежно від її національності, громадянства, віку (крім випадків, в яких здатність мати окремі права, свободи та обов'язки пов'язується з досягненням людиною певного віку), статі, соціального стану, політичних чи релігійних переконань та інших ознак і припиняється з моменту смерті особи²⁷.

Обсяг адміністративної правоздатності встановлюють і змінюють за допомогою адміністративно-правових норм. Вона підтверджується документами про громадянство - паспортом громадянина України, а для осіб до 14 років - свідоцтвом про народження.

Обсяг адміністративної правоздатності іноземців та осіб без громадянства які перебувають в Україні, визначається документами, що підтверджують підстави та законність їх перебування на території держави, які буде розглянуто далі.

Адміністративна правоздатність не може бути відчужена. Громадянин не може навіть добровільно відмовитися від своєї правоздатності, така відмова не має законної сили. Адміністративна правоздатність – це невід'ємна належність громадянина, яка може бути лише тимчасово обмежена в порядку і випадках, передбачених законодавством (наприклад, при вчиненні злочину і відбуванні кримінального покарання в місцях позбавлення волі; при вчиненні адміністративного правопорушення – позбавлення права керування транспортним засобом). Правоздатність людини утворює юридичне поняття особи та громадянина²⁸.

На думку З.Р. Кісіль обмеження адміністративної правоздатності полягає в тому, що в результаті дії адміністративно-правових норм відбувається:

1) звуження кола прав. У такому випадку конкретний громадянин повністю або частково позбавляється деяких прав, наданих йому особисто. Наприклад, позбавлення права керування транспортними засобами в результаті вчинення правопорушення, передбаченого ст. 130 КУпАП (управління

²⁷ Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: у 2 т. / редкол. В. Б. Авер'янов (голова) та ін. Київ: Юридична думка, 2007. Т. 1: Загальна частина. С. 192.

²⁸ Курс адміністративного права України: підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д. Сущенко та ін. / За ред. В.В. Коваленка. Київ: Юрінком Інтер, 2013. С. 140.

транспортними засобами в стані сп'яніння); заборона проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів у період воєнного стану (п. 8 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»;

2) покладання на громадян додаткових обов'язків. У цьому випадку на громадянина, поза його волею, в адміністративному порядку органом управління покладаються додаткові обов'язки. Такі обов'язки можуть бути персоніфікованими, тобто зверненими до конкретної особи (обов'язок відбувати таке адміністративне стягнення як громадські роботи). Можуть мати загальний характер, наприклад, обов'язок дотриматися певних правил при перебуванні в районах епідемій, епізоотій, екологічних катастроф; обов'язок дотриматися режимних вимог при роботі з літературою обмеженого використання; обов'язок з'явитись до воєнкомату у зв'язку із введенням воєнного стану, тощо. У будь-якому разі обмеження правоздатності має винятково тимчасовий характер і може бути зумовлене лише однією з двох обставин.

По-перше, виникнення особливих умов здійснення публічного адміністрування (стихійні лиха, епідемії, епізоотії, війна, умови цивільної оборони), коли на громадян в адміністративно-правовому порядку покладаються додаткові обов'язки і коли немає можливості реалізовувати певні права, передбачені нормами адміністративного права (про додаткові обов'язки у зв'язку із введенням воєнного стану йшлося у попередньому підрозділі).

Так, на підставі Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16 березня 2000 року, можуть встановлюватися тимчасові обмеження прав і свобод громадян (комендантська година, під час якої громадянам забороняється перебувати у громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень; встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, а також обмеження свободи пересування територією, де вводиться надзвичайний стан; обмеження руху транспортних засобів та їх огляд; заборона вжиття масових заходів; запровадження особливого порядку розподілу продуктів харчування і предметів першої необхідності; перевірка документів у громадян, а в деяких випадках – проведення особистого огляду, огляду речей, транспортних засобів, багажу і вантажів, службових приміщень та житла громадян; тимчасове вилучення у громадян зареєстрованої вогнепальної та холодної зброї та боєприпасів тощо).

По-друге, вининення конкретним громадянином правопорушення, у зв'язку з чим на нього або покладаються додаткові обов'язки або він позбавляється окремих прав (у випадках передбачених нормою закону можливе поєднання таких обтяжень при визначенні міри необхідного впливу на деліквента). Громадянин, притягнений до адміністративної відповідальності, зобов'язаний виконати рішення компетентного державного органу про застосування до нього санкції, наприклад, сплатити штраф. Стосовно певної категорії громадян (звільнених з місць позбавлення волі; тих, хто відбуває покарання за тяжкі злочини; засуджених два і більше разів до позбавлення волі за будь-які умисні злочини, звільнених від відбування строку покарання з обов'язковим залученням до праці тощо) встановлюється адміністративний нагляд, що становить систему

обов'язків та обмежень щодо піднаглядних, які ґрунтуються на адміністративно-правових нормах²⁹.

Реалізація суб'єктивних прав і обов'язків громадян здійснюється в межах їх адміністративної дієздатності.

Адміністративна дієздатність – це здатність суб'єкта самостійно, вольовими, усвідомлюваними діями (безпосередньо або через представника) реалізовувати надані йому права і виконувати покладені на нього обов'язки у сфері адміністративно-правового регулювання³⁰.

Адміністративна дієздатність громадянина – це визнана за ним здатність своїми особистими діями: а) здобувати права й обов'язки адміністративно-правового характеру; б) здійснювати їх.

Момент виникнення адміністративної дієздатності громадянина у правових актах визначений нечітко. У повному обсязі вона виникає, як правило, після досягнення громадянином 18-літнього віку. Разом із тим вона виникає і по досягненні 14-річного віку – одержання паспорта, дотримання правил паспортної системи тощо. У 16 р. особа може бути суб'єктом адміністративної відповідальності. Адміністративна дієздатність може наставати в деяких випадках і до досягнення 14-річного віку.

Крім того, адміністративна дієздатність особи залежить від рівня розумового і психічного розвитку, його життєвого досвіду, здатності мати належне почуття відповідальності за наслідки своїх дій, тощо.

Здійснюючи свої права та обов'язки, громадяни вступають в адміністративно-правові відносини з виконавчо-розпорядчими органами.

Адміністративно-правові відносини цього типу (громадянин - державний орган) виникають у зв'язку з:

- реалізацією громадянином належних йому прав (призначення пенсії, вступ на навчання, на роботу, надання відпустки, збереження чи зміна прізвища у зв'язку з одруженням);

- виконанням покладених на громадянина обов'язків (військового обов'язку; обов'язку, що виникає у зв'язку з отриманням паспорта: реєстрація постійного місця проживання, сплата мита за видачу паспорта; подання документів на обмін паспорта, зобов'язання зберігати паспорт і сповіщати паспортну службу у разі його втрати; обов'язки, що виникають у зв'язку з отриманням права керувати автотранспортним засобом; придбанням зброї тощо);

- порушенням органами управління або їх посадовими особами прав та інтересів громадян (відмова у прийомі на роботу у зв'язку з наявністю малолітніх дітей; відмова прийняти скаргу; незаконний арешт; притягнення до відповідальності; відмова у приватизації житла, гаража, дачі; відмова видати довідку, диплом, оформити документи; відмова приймати купюри дрібної

²⁹ Адміністративне право: навчальний посібник / В. В. Середа, З. Р. Кісіль, Р.-В. В. Кісіль. Львів: ЛьвДУВС, 2014. С. 190.

³⁰ Адміністративне право України. Академічний курс: підруч. у 2 т. / редкол. В. Б. Авер'янов (голова) та ін., Київ: Юридична думка, 2007. Т. 1: Загальна частина. С. 192.

вартості; відмова у збереженні місця роботи, житлової площі за громадянами, що проходять альтернативну (невійськову) службу тощо);

- порушенням громадянином його правових обов'язків (порушення громадського порядку, правил користування міським транспортом, паспортних правил тощо);

- поданням громадянином скарги, заяви з приводу недоліків у роботі державних закладів, підприємств, організацій (несвоєчасне проведення інвентаризацій; погане забезпечення працівників матеріалами, обладнанням; недотримання техніки безпеки; невжиття необхідних заходів щодо порушників дисципліни тощо).

Важливо зазначити, що адміністративна дієздатність не однакова для окремих груп і категорій громадян. Її зміст та обсяг залежать від низки факторів, до яких насамперед належать: вік, стан здоров'я, належність до певних соціальних груп. Так, досягши 7 років, громадянин має право вступити до загальноосвітньої школи. Ставши школярем, має дотриматися правил, що встановлені для учнів в навчальному закладі, де особа здобуває освіту, має право користуватися шкільною бібліотекою тощо. У 14 років громадянин України може отримати паспорт громадянина України. При досягненні 16 років громадянин може притягатися до адміністративної відповідальності (ст. 16 КУпАП).

Стан здоров'я є чинником, що виключає покладення на конкретних громадян деяких обов'язків. Так, на дійсну військову службу призиваються громадяни, стан здоров'я яких відповідає поставленим вимогам.

Належність до певних соціальних груп забезпечує громадянам додаткові права, характерні тільки для конкретної соціальної групи. Неодмінною умовою існування таких груп є їх адміністративно-правова детермінованість.

Зокрема, особливої уваги з боку публічної адміністрації у сучасних державно-правових умовах потребують внутрішньо-переміщені особи.

Відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», внутрішньо переміщеною особою визнається громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка покинула своє місце проживання унаслідок або для уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства та порушень прав людини³¹.

Особа набуває правового статусу внутрішньо переміщеної особи через поставлення на облік в структурному підрозділі з питань соціального захисту населення районних, районних у місті Києві державних адміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах рад за місцем фактичного проживання в Україні, про що видається довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи («довідка переселенця»).

---

³¹ Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України № 1706 від 20.10.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

Внутрішньо переміщені особи користуються тими ж правами та свободами відповідно до Конституції, законів України та міжнародних договорів України, як і інші громадяни України. Забороняється дискримінація внутрішньо переміщених осіб під час здійснення ними будь-яких прав і свобод на підставі, що вони внутрішньо переміщені особи.

Водночас, законодавство встановлює низку спеціальних прав і обов'язків для внутрішньо переміщених осіб, як суб'єктів адміністративного права. Зокрема:

1. Право на отримання щомісячної адресної допомоги для покриття витрат на проживання, зокрема на оплату житлово-комунальних послуг.

2. Право на отримання всіх соціальних виплат і соціального забезпечення, встановлених законодавством для громадян України – за наявності довідки переселенця.

3. Права на зайнятість, пенсійне забезпечення, державне соціальне страхування у разі безробіття, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що спричинило втрату працездатності.

4. Право на отримання статусу безробітного.

5. Право на оформлення документів, що засвідчують особу, за місцем фактичного проживання.

6. Право на продовження здобуття відповідного освітнього рівня (дошкільна, шкільна, середньо-спеціальна, вища освіта) на території інших регіонів України за рахунок коштів державного бюджету або інших джерел фінансування.

7. Право на отримання соціальної стипендії студентами-переселенцями.

8. Право на участь в державній програмі «Доступне житло».

9. Право на реєстрацію підприємницької діяльності за місцем фактичного проживання на території України.

10. Право голосувати на виборах і референдумах.

11. Право на сприяння в наданні кредитів на придбання земельних ділянок і житла.

12. Право на отримання комунальних послуг.

13. Право на безкоштовне тимчасове проживання.

14. Інші права, встановлені законом «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»³²:

- право на єдність сім'ї;

- право на сприяння органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів приватного права в пошуку та возз'єднанню членів сімей, які втратили зв'язок внаслідок внутрішнього переміщення;

- право на інформацію про долю і місце перебування зниклих членів сім'ї та близьких родичів;

---

³² Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України № 1706 від 20.10.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

- право на безпечні умови життя і здоров'я;
- право на достовірну інформацію про наявність загрози життю і здоров'ю на території покинутого місця проживання, а також місця тимчасового проживання, стан інфраструктури, довкілля, забезпечення прав і свобод;
- право на створення умов для постійного або тимчасового проживання внутрішньо переміщеної особи;
- право на сприяння в переміщенні рухомого майна внутрішньо переміщеної особи;
- право на сприяння в поверненні на попереднє місце проживання;
- право на забезпечення лікарськими засобами у випадках і порядку, визначених законодавством;
- право на влаштування дітей в дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади;
- право на отримання соціальних та адміністративних послуг за місцем перебування;
- право на надання необхідної медичної допомоги в державних і комунальних закладах охорони здоров'я;
- право на проведення державної реєстрації актів цивільного стану, внесення змін до актових записів цивільного стану, їхнє поновлення та анулювання за місцем перебування внутрішньо переміщеної особи;
- право на безплатний проїзд для добровільного повернення до свого покинутого місця проживання у всіх видах громадського транспорту в разі припинення ситуації, яка спричинила таке переміщення;
- право на отримання гуманітарної та благодійної допомоги.

Внутрішньо переміщені особи зобов'язані³³:

1. Повідомляти про зміну місця проживання структурний підрозділ з питань соціального захисту населення районних, районних у місті Києві державних адміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах рад за новим місцем проживання упродовж 10 днів з дня прибуття на нове місце проживання.

2. Повідомляти про повернення на покинуте місце проживання структурний підрозділ з питань соціального захисту населення районних, районних у місті Києві державних адміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах не пізніше як за три дні до дня від'їзду.

3. У разі виявлення надання внутрішньо переміщеною особою явно неправдивих відомостей для отримання довідки про взяття на облік – відшкодувати фактичні витрати, понесені за рахунок державного та місцевих бюджетів унаслідок реалізації прав, передбачених чинним Законом.

У зв'язку із повномасштабним військовим вторгненням Російської Федерації на територію нашої держави та оголошенням загальної мобілізації, значно зросла кількість таких суб'єктів адміністративного права, як учасники

---

³³Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України № 1706 від 20.10.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

бойових дій. Особи зі статусом учасника бойових дій мають цілий комплекс додаткових прав і гарантій, адже вони присвятили своє життя захисту державної незалежності і суверенітету України. Назвемо основні їх права:

- першочергово обслуговуватись у лікувально-профілактичних закладах та аптеках, першочергово госпіталізуватись, безкоштовно отримувати ліки, імунобіологічні препарати та вироби медичного призначення;

- першочергово безоплатно протезувати зуби;

- безкоштовно лікуватися у санаторіях або одержувати компенсацію за самостійно оплачене лікування;

- сплачувати комунальні послуги зі знижкою у 75%

- безкоштовно їздити на усіх видах міського пасажирського транспорту, автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських і міжміських маршрутів;

- безкоштовно користуватись один раз на два роки (туди і назад) залізничним, водним, повітряним або міжміським автомобільним транспортом, незалежно від наявності залізничного сполучення, або проїзд один раз на рік (туди і назад) вказаними видами транспорту з 50 відсотковою знижкою;

- використовувати щорічну відпустку у будь-який час та отримувати ще 14 днів додаткової відпустки зі збереженням зарплати;

- отримати першочергове право на робоче місце при скороченні штату співробітників;

- достроково виходити на пенсію, досягнувши віку 55 років для чоловіків та 50 років для жінок за наявності страхового стажу 25 та 20 років відповідно;

- мати першочергове право на отримання житла для поліпшення житлових умов, бути першими в черзі на відведення земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, мати першочерговий ремонт;

- першочергово обслуговуватись підприємствами, установами та організаціями служби побуту, громадського харчування, ЖКГ, міжміського транспорту;

- позачергово влаштовуватись до закладів соціального захисту населення, а також обслуговуватись службами соціального захисту населення вдома. У разі неможливості здійснення такого обслуговування відшкодовуються витрати, пов'язані з доглядом за цим ветераном війни, в порядку і розмірах, встановлених чинним законодавством;

- від липня 2022 року в учасників бойових дій та їх сімей заборонено стягувати протерміновані борги, тощо³⁴.

Таким чином, обсяг адміністративної дієздатності громадян України суттєво відрізняється. Адже окремі їх групи (інваліди, пенсіонери, учасники бойових дій, соціально незахищені, державні службовці, студенти, ліквідатори

---

³⁴ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 № № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12/card2#Card> (дата звернення 07.02.2023)

аварії н ЧАЕС, внутрішні переселенці, тощо) мають різний обсяг прав та обов'язків, гарантій та пільг, у тому числі й у сфері публічного адміністрування.

Складовою адміністративної право- та дієздатності є адміністративна деліктоздатність, тобто здатність суб'єкта нести за порушення адміністративно-правових норм юридичну (як правило, адміністративну) відповідальність. Це, так звана, юридична відповідальність, яка виступає, по-перше, в якості позитивної юридичної відповідальності і полягає в добросовісному виконанні своїх обов'язків перед громадянським суспільством, правовою державою, колективом людей і окремою особою, і, по-друге, в якості ретроспективної відповідальності – специфічних правовідносин між державою і правопорушником, що характеризується засудженням протиправного діяння і суб'єкта правопорушення, накладенням на правопорушника обов'язку понести несприятливі наслідки особистого, майнового чи організаційного характеру за вчинене правопорушення.

Зокрема, своїми неправомірними діями громадяни створюють для себе відповідні, часто небажані обов'язки, наприклад, обов'язки нести адміністративну відповідальність за вчинене правопорушення. Так, відповідно до вимог частини першої ст. 8 КУпАП особа, яка вчинила адміністративне правопорушення, підлягає відповідальності на підставі законодавства, що діє під час і за місцем вчинення правопорушення.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що права та обов'язки адміністративно-правового характеру можуть бути загальними для всіх без винятку громадян і спеціальними – для деяких суб'єктів адміністративно-правових відносин. У зв'язку з цим можна вести мову про загальний та спеціальний адміністративно-правовий статус громадянина.

Загальний адміністративно-правовий статус громадянина включає загальні права і обов'язки, які реалізуються громадянами при вступі в адміністративні правовідносини із суб'єктами публічної адміністрації, посадовими особами та іншими суб'єктами адміністративного права. Вони належать усім громадянам і не пов'язані з якими-небудь особливостями та специфікою конкретної суспільно-державної, виробничо-господарської, трудової чи соціальної діяльності людини і громадянина.

Спеціальний адміністративно-правовий статус громадянина охоплює всі реалізовані в адміністративно-правових відносинах специфічні права та обов'язки громадянина, що впливають з особливостей становища особи, і потреби її функціональної спеціальної активності (студент, пенсіонер, військовослужбовець, правопорушник, тощо)³⁵.

Для реалізації деяких прав, свобод і виконання обов'язків у сфері публічного управління важливе значення має громадянство – постійний правовий зв'язок особи та Української держави, що дістає вияв у їх взаємних правах та обов'язках. Громадянин України має ширший обсяг прав і обов'язків,

---

³⁵ Загальне адміністративне право: підручник / І. С. Гриценко, Р. С. Мельник, А. А. Пухтецька та інші / За заг. ред. І. С. Гриценка. Київ: Юрінком Інтер, 2017. С. 229.

ніж особа, яка не пов'язана відносинами громадянства з державою, зокрема, й у сфері захисту (недопустимість видачі громадянина України іноземній державі, захист прав громадян за кордоном тощо).

Право на громадянство є невід'ємним правом громадянина України – він не може бути позбавлений свого громадянства. Кожна особа має право на громадянство в Україні, яке вона може одержати за певних умов. Громадянство не поєднується з постійними трудовими чи службовими відносинами особи з конкретною організацією³⁶.

Окрім громадян України індивідуальними суб'єктами адміністративного права є іноземні громадяни та особи без громадянства. В усіх державах соціально-демократичного типу іноземці та особи без громадянства мають ті самі права і свободи та виконують ті самі обов'язки, що і громадяни країни перебування, за виключенням певних обмежень, визначених Конституцією, законами, а також міжнародними договорами. Такі особи є рівними перед законом незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової та національної належності, статі, мови, ставлення до релігії, роду і характеру зайняття та інших обставин. Як правило, обмеження право- та дієздатності іноземців та осіб без громадянства стосується політичних прав та обов'язків, а також можливості брати участь у публічному адмініструванні країни.

Іноземні громадяни, особи без громадянства під час перебування в Україні так чи інакше вступають в адміністративно-правові відносини з органами публічної влади. З огляду на це, кожна держава встановлює правосуб'єктність цих осіб, закріплює їх права й обов'язки, забезпечує реалізацію й захист їх правового статусу за допомогою відповідних гарантій.

Іноземець – особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав³⁷.

У Конституції України вживаються поняття «іноземці» та «особи без громадянства». Відповідно до ст. 26 Конституції України «іноземцями» можна вважати лише осіб, які мають іноземне громадянство (підданство), бо існують відмінності між статусом іноземних громадян (підданих) та негромадян України, які не мають формального юридичного зв'язку з будь-якою іншою країною. Таким чином, законодавство України обирає вузький підхід до тлумачення категорії «іноземець».

Правовий статус іноземців зводиться до трьох видів режимів:

- національного, за яким іноземці зрівнюються у правах із власне громадянами;
- найбільшого сприяння, за яким іноземцям надаються такі самі права, як і громадянам будь-якої третьої держави;
- спеціальний, за яким для іноземців встановлюється особливий режим, більш жорсткий порівняно з двома вище названими.

³⁶ Загальне адміністративне право: підручник / І. С. Гриценко, Р. С. Мельник, А. А. Пухтецька та інші / За заг. ред. І. С. Гриценка. Київ: Юрінком Інтер, 2017. С. 228.

³⁷ Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>.

Вчені вказують, що загальне для всіх трьох режимів полягає у наступному:

- 1) дотримання іноземцями законів і правил держави перебування;
- 2) притягнення іноземців до кримінальної, адміністративної та цивільної відповідальності за порушення відповідних законів держави перебування;
- 3) заборона займати певні посади або займатися окремими видами діяльності.

Апатрид (від гр. *apatris* – «той, хто не має вітчизни») – особа без батьківщини, тобто особа, яка не має громадянства жодної держави»³⁸.

З метою надання апатридам можливості користуватися основними правами і свободами без будь-якої дискримінації світовою спільнотою були прийняті Конвенція про статус біженців (1951 р.) і Конвенція про статус апатридів (1954 р.). Крім того, у 1961 р. прийнято Конвенцію про скорочення без громадянства.

Правове регулювання статусу «осіб без громадянства» в Україні складають Закони України «Про громадянство України»³⁹, «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»⁴⁰ та «Про біженців та осіб що потребують тимчасового або додаткового захисту»⁴¹.

Як уже зазначалося для іноземців та осіб без громадянства обов'язковими є норми Конституції та інших законів України, загальнообов'язкові правила стосовно охорони природи, санітарії, пожежної безпеки, громадського порядку, користування транспортними засобами, в'їзду та виїзду.

Так, Конституцією та законами України іноземцям та особам без громадянства гарантуються особисті (громадянські) права, що належать до загальновизнаного переліку природних прав: право на життя та його захист; право на повагу до гідності; право на свободу та особисту недоторканність; право на недоторканність житла; право на шлюб і сімейні відносини; право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; право на невтручання в особисте і сімейне життя; право на свободу пересування, вільний вибір місця проживання; право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх переконань; право на свободу і віросповідання.

Іноземці та особи без громадянства користуються в Україні численними економічними, соціальними та культурними правами і свободами. Як суб'єкти права приватної власності вони можуть володіти, користуватись і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. У їхній власності можуть перебувати житлові будинки, квартири, предмети особистого користування, засоби виробництва, кошти тощо. Вони також є суб'єктами свободи підприємницької діяльності, права на працю, права

---

³⁸ Популярна юридична енциклопедія / Гіжевський В. К., Головченко В. В., Демський Е. Ф., Демський С. Е., Довбня В. А. / Голов. ред. І. С. Чиж. Київ: Юрінком Інтер, 2002. С. 27.

³⁹ Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 № 2235-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>.

⁴⁰ Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>

⁴¹ Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/3671-17>.

на страйк, права на відпочинок, права на соціальний захист, права на житло, права на достатній життєвий рівень, права на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, права на сприятливе навколишнє середовище і екологічну безпеку⁴².

Іноземці та особи без громадянства мають право на звернення до суду та до інших державних органів для захисту їхніх особистих, майнових та інших прав. Ці особи не користуються частиною прав і обов'язків, які утворюють групу виняткових прав і обов'язків громадян України (виборче право, право мати паспорт громадянина України).

Хоча законодавством України закріплено, що іноземці мають рівні права з громадянами України, проте, згідно Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» існують загальні винятки щодо правоздатності іноземців⁴³:

- землі сільськогосподарського призначення не можуть передаватись у власність іноземним громадянам, особам без громадянства, іноземним юридичним особам та іноземним державам;

- існують обмеження щодо свободи вільного перебування та пересування територією України іноземців та осіб без громадянства;

- іноземці не можуть обирати й бути обраними до органів державної влади та місцевого самоврядування, а також брати участь у референдумі (ст. 23);

- іноземці не можуть бути членами політичних партій України (ст. 16);

- іноземці не можуть призначатися на окремі посади або займатися певною трудовою діяльністю, якщо відповідно до законодавства України призначення на ці посади або зайняття такою діяльністю пов'язане з належністю до громадянства України (ч. 4 ст. 8);

- на іноземців не поширюється загальний військовий обов'язок, вони не проходять військову службу у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, створених відповідно до законодавства України (ст. 24);

- для іноземних громадян та осіб без громадянства встановлено особливу адміністративну деліктоздатність.

Згідно з ч. 3 ст. 24 Кодексу України про адміністративні правопорушення України може бути передбачено особливий вид адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства адміністративне видворення за межі України (депортація)⁴⁴.

Висновок. Здійснивши теоретико-правовий аналіз статусу приватних осіб адміністративного права варто зазначити наступне. Суб'єктом адміністративного права є носій прав і обов'язків у сфері публічного адміністрування, що визначені адміністративно-правовими нормами, що здатен надані права реалізовувати, а

⁴² Коваль В. Забезпечення прав іноземців та осіб без громадянства в адміністративних справах про їх видворення за межі України. Право України. 2016. № 3. С. 269-277.

⁴³ Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>

⁴⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон УРСР від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

покладені обов'язки виконувати. Виходячи з того, що адміністративне право регулює суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються у сфері публічного адміністрування, то їх обов'язковим учасником завжди виступає суб'єкт публічної адміністрації. Іншою ж стороною зазначених правовідносин може виступати як суб'єкт публічної адміністрації, так і приватна особа (фізична чи юридична). Приватна особа в системі суб'єктів адміністративного права – це фізична або юридична особа, що діє від себе особисто, неофіційно та не має будь-яких владних повноважень.

Приватним особам в адміністративному праві відведено провідну роль, адже у їхніх інтересах функціонує інша група суб'єктів адміністративного права – публічна адміністрація. Адміністративно-правовий статус громадян визначається обсягом і характером їх правосуб'єктності, зміст якої становлять адміністративна правоздатність та дієздатність. Адміністративно-правовий статус особи дуже об'ємне поняття, на яке впливають різні чинники (громадянство, вік, стан здоров'я, професія, приналежність до певної соціальної групи (учасники бойових дій, внутрішньо переміщені особи, соціально незахищені, тощо).

Правосуб'єктність приватних осіб в адміністративному праві може змінюватися й залежно від особливостей та умов публічного адміністрування (воєнний стан, надзвичайний стан) тощо.

У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, вводяться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану (свобода пересування, свобода асоціацій, таємниця листування, право власності, тощо). Разом з тим, Конституція України як основний гарант забезпечення і захисту прав і свобод громадян містить перелік прав, які не можуть обмежуватися навіть в період дії воєнного стану (право на життя і здоров'я, право на повагу до честі та гідності, на свободу та особисту недоторканність, право на рівність, право на житло та інші).

Здійснюючи заходи правового режиму воєнного стану, військова адміністрація може покладати на громадян додаткові обов'язки (трудова повинність, квартирна повинність, дотримання правил перевірки документів, огляду транспортних засобів, комендантської години, тощо).

References:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 . URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон УРСР від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
3. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/3671-17>.
4. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-4. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.
5. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 № 2235-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>.

6. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України № 1706 від 20.10.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
7. Про Кабінет міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/794-18>.
8. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
9. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9.04.1999 № 586. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/586-14>.
10. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
11. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>
12. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>
13. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 № 3166. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>
14. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
15. Про загальну мобілізацію: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 69/2022. Голос України від 24.02.2022. № 37.
16. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: у 2 т. / редкол. В. Б. Авер'янов (голова) та ін. К.: Юридична думка, 2007. Т. 1. Загальна частина. 592 с.
17. Адміністративне право: навчальний посібник / В. В. Серета, З. Р. Кісіль, Р.-В. В. Кісіль. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 520 с.
18. Адміністративне право: підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гарашук, В. В. Богуцький та ін. / За заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гарашука, В. В. Зуй. Харків: Право, 2013. 656 с.
19. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / Галунько В., Діхтєвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
20. Бояринцева М.А. Адміністративно-правовий статус громадянина України: дис. ... канд. юрид. наук 12.00.07 Київ, 2005. 213 с.
21. Загальне адміністративне право: підручник / І. С. Гриценко, Р. С. Мельник, А. А. Пухтецька та ін.; за заг. ред. І. С. Гриценка. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 568 с.
22. Мацелик Т. О. Адміністративна правосуб'єктність як онтологічна здатність особи бути суб'єктом адміністративного права. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2011. Випуск 597. С. 90-94.
23. Коваль В. Забезпечення прав іноземців та осіб без громадянства в адміністративних справах про їх видворення за межі України. *Право України*. 2016. № 3. С. 269-277.
24. Коломоєць Т. Органи місцевого самоврядування як особливий різновид колективних суб'єктів адміністративного права. *Право України*. 2012. № 6. С. 209-217.
25. Колпаков В.К. Адміністративне право України. Київ: Юрінком Інтер, 2000. С. 100.
26. Курс адміністративного права України: підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сущенко та ін. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 864 с.
27. Курс адміністративного права України: підручник / за ред. О. В. Кузьменко. 3-тє вид., допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 904 с.
28. Мацелик Т. О. Система суб'єктів адміністративного права. *Право України*. 2012. № 3-4. С. 436-445.
29. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / За заг. редакцією Р.С. Мельника. Київ: Ваїте, 2014. 376 с.
30. Мельник Р.С. Загальне адміністративне право в питаннях та відповідях: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 308.

31. Остапенко О.І. Адміністративно-правовий статус громадян учасників протидії тероризму в Україні. Навчально-науковий інститут права та психології Національного університету «Львівська політехніка». 2016. URL: ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/37292/1/15_86-91.
32. Популярна юридична енциклопедія / Гіжевський В. К., Головченко В. В., Демський Е. Ф., Демський С. Е., Довбня В. А. / Голов. ред. І. С. Чиж. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 528 с.
33. Проблеми організації та діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в Україні: навчальний посібник / М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, В. О. Іваха, М. Т. Гаврильців, Г. Ю. Лук'янова, М. П. Гурковський, Р. В. Кісіль. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. 553 с.